

LA MIRADA CAPTIVA
COL·LECCIÓ DE DAGUERREOTIPS DEL CENTRE
DE RECERCA I DIFUSIÓ DE LA IMATGE
(CRDI) – GIRONA

Barcelona Photo Center

En col·laboració amb el Centre de Recerca i Difusió de la Imatge (CRDI) de l'Ajuntament de Girona, Fundación MAPFRE presenta al Centre de Fotografia KBr de Barcelona la primera de les exposicions que té previst organitzar en aquesta seu conjuntament amb institucions catalanes que conserven un ric patrimoni fotogràfic. En aquesta ocasió, la mostra està dedicada als orígens de la fotografia.

Comissaris: Joan Boadas Raset i David Iglésias Franch

Dates de l'exposició: 26 de febrer – 23 de maig de 2021

Lloc: KBr Fundación MAPFRE

Imatges en alta resolució:

<https://noticias.fundacionmapfre.org/wp-content/uploads/2021/02/LA-MIRADA-CAUTIVA.zip>

Imatges per a televisió: www.imaginatv.es

Usuari: LA_MIRADA_CAUTIVA **contrassenya:** EXPO

Web: <https://kbr.fundacionmapfre.org/>

Twitter: @KBrfmapfre #KBrMiradaCautiva

Instagram: @KBrfmapfre #KBrMiradaCautiva

Facebook: facebook.com/fundacionmapfreultura

Comunicació Fundación MAPFRE
Alejandra Fernández Martínez 91581.84.64
alejandra@fundacionmapfre.org

Imatge de la portada:
Autoria desconeguda
Retrat d'una dona, c. 1848-1860
Daguerreotip, 1/2 placa
CRDI. Col·lecció Joan Basseda Casas

INTRODUCCIÓ

El terme *captiva* que figura al títol de l'exposició suggereix una doble accepció: d'una banda, manllevant les paraules de l'escriptor, crític i lingüista francobúlgar Tzvetan Todorov, fa referència a la intenció de «copsar l'instant i fixar alguna cosa que fuig»; de l'altra, parla de la fascinació i atracció que va despertar a finals del segle XIX el daguerreotip. Aquest objecte, el primer que es va difondre i comercialitzar de la història de la fotografia, es considerava més aviat un «prodigi» fisicoquímic i, de fet, a l'època es va conèixer comunament com «el mirall de la memòria».

Després de la tasca duta a terme per Joseph-Nicéphore Niépce (mort el 1833) relacionada amb la sensibilitat de la llum a les sals d'argent, el daguerreotip va ser divulgat per Louis-Jacques-Mandé Daguerre, que el 1836 va obtenir per primer cop una imatge sobre una placa banyada amb aquestes sals: va ser el primer daguerreotip, que va continuar perfeccionant fins a la seva primera presentació el 7 de gener del 1839. La revolució daguerreotípica aviat es va estendre per tot Europa, inclosa Espanya, on també va tenir una repercussió immediata: dinou dies després que es presentés el nou procediment a l'Acadèmia Francesa de les Ciències, a París, el *Diario de Barcelona* ja se'n feia ressò.

Autoria desconeguda
Retrat d'una dona, c. 1848-1855
Daguerreotip, 1/6 de placa
CRDI. Col·lecció Joan Basseda Casas

L'any 1842 es va publicar el primer (i únic) volum del projecte *España. Obra pintoresca*, el qual estava dedicat a Catalunya i anava acompanyat d'un text d'un jove Francesc Pi i Margall. Una de les novetats d'aquesta publicació era que contenia vint-i-un aiguaforts fets a partir de daguerreotips, la primera vegada que la fotografia s'introduïa a les pàgines impreses. A partir d'aquell moment, es van anar succeint els llibres il·lustrats d'aquesta manera, cosa que va fer que la fotografia assolís una gran divulgació. Tot i que dues de les imatges presents en aquest volum eren paisatges de Girona, el daguerreotip no va viure un veritable impuls en aquesta ciutat fins ben entrats els anys seixanta del segle XIX. L'absència gairebé total de producció daguerreotípica a Girona en un moment en què aquesta localitat encara era lluny del desenvolupament industrial que havia de conèixer anys després sosté la idea que la tècnica fotogràfica va ser en els seus inicis un fenomen cosmopolita.

Aquesta és una de les línies en què es basa la construcció de la col·lecció del CRDI –segons apunten els comissaris de l'exposició, Joan Boadas Raset i David Iglésias Franch, al catàleg que l'acompanya–, una institució que ha anat adquirint diferents col·leccions de daguerreotips amb l'objectiu principal de donar a conèixer, protegir, fomentar i divulgar el patrimoni documental en imatge de la ciutat de Girona, així com de mostrar l'evolució tecnològica de l'objecte fotogràfic.

El fons de daguerreotips del CRDI forma, juntament amb una selecció d'utilatge del Museu del Cinema – Col·lecció Tomàs Mallol de Girona, la mostra que presentem avui. Articulada en tres seccions –«La càmera obscura», «Louis-Jacques-Mandé Daguerre» i «La col·lecció»–, aquesta exposició inaugura una de les noves línies de programació que Fundació MAPFRE ha encetat a Barcelona i que en aquesta ocasió permet construir un relat sobre els primers anys de la història de la fotografia des del punt de vista tecnològic i cultural.

A més, es projectaran sengles audiovisuals que expliquen com es fa un daguerreotip i com ha estat el procés de restauració d'un grup de daguerreotips assumit per Fundació MAPFRE de cara a aquesta mostra i com a part del seu compromís amb la conservació del patrimoni. El recorregut expositiu es completa amb un projecte que neix en el marc d'investigació de l'escola CIFOG Cicles Formatius Girona i en el qual s'han desenvolupat unes fotogrametries que permetran obtenir una visió tridimensional de quatre daguerreotips de la col·lecció del CRDI.

EL DAGUERREOTIP

L'any 1839, Domènec Francesc Aragó, científic rossellonès de fama mundial, va anunciar a l'Acadèmia de les Ciències, a París, que s'havia trobat la manera de fixar la imatge que es formava a la pantalla d'una càmera obscura. La notícia va córrer ràpidament de boca en boca, per carta i a través de la premsa. Els científics i intel·lectuals acostumats a tractar amb instruments òptics van posar en dubte la descoberta i van arribar a declarar que es tractava d'un engany. Se'ls feia difícil conceptualitzar una manera material de copsar una imatge «fixa». Aragó va convocar dos dels científics de més prestigi internacional del moment, Jean-Baptiste Biot i Alexander von Humboldt, perquè fessin de testimonis i confirmessin l'autenticitat de la descoberta de Daguerre. En tornar a Berlín, Von Humboldt va descriure en una carta adreçada a la princesa Frederica, duquesa d'Anhalt-Dessau i membre de la reialesa prussiana, allò que havia vist:

Objectes que es pinten ells mateixos amb una fidelitat inimitable; la llum, obligada per l'art de la química a deixar senyals perdurables en qüestió de pocs minuts, a delinear contorns amb nitidesa amb l'única excepció dels seus detalls més delicats, realment, veure tota aquesta màgia (tot i que sense colors), produïda en vuit o deu minuts, [...] inexorablement estimula tant la ment com la imaginació. [...] Les imatges posseeixen un caràcter inimitablement natural que només l'hi podria haver estampat la mateixa natura.

Autoria desconeguda
Retrat d'un home, c. 1840-1860
Daguerreotip (joieria), 4 × 5 cm
CRDI. Col·lecció Ángel Fuentes de Cía

H. Negretti & Zambra (Henry Negretti i Joseph Zambra)
The First Whisper of Love (El primer xiuxiueig d'amor), c. 1851-1860
Daguerreotip estereoscòpic, 8 × 17 cm
CRDI. Col·lecció Joan Basseda Casas

La imatge daguerriana, com explica Anne-Cartier Bresson en el seu text del catàleg, és un positiu directe. Si posteriorment se'n vol obtenir una còpia, cal tornar a exposar l'original en una altra lent. Això és el que fa que el daguerreotip sigui únic. «La còpia s'obtenia a sobre d'una placa de coure argentada, comprada habitualment a un joier, que era qui s'encarregava de l'argentat del suport de coure, per xapat o, a partir del 1847, per bany electroquímic». Abans de fer la imatge, la placa s'havia de polir perquè la superfície quedés completament homogènia; el següent pas era sensibilitzar la capa d'argent en una caixa amb iode, tot i que amb els anys s'hi van afegir substàncies

acceleradores per reduir el temps d'exposició. «La presa de vista, i en conseqüència l'exposició a la llum dins la càmera fotogràfica, depenien igualment del format de la placa, de la distància focal

de l'objectiu i de la intensitat lumínica [...] i podia durar des d'uns trenta minuts al començament fins a menys d'un minut un cop arribades les millores tècniques».

El procediment, que al començament Daguerre va desenvolupar en col·laboració amb Niépce, era el resultat de les recerques sobre la sensibilitat de les sals d'argent a la llum i del revelatge d'una imatge latent sobre la placa banyada en aquestes sals. Tot i que els primers resultats reeixits a l'hora de fixar imatges sobre una placa argentada daten del 1836, des de temps abans se sabia que uns determinats compostos químics canviaven visiblement o físicament en ser exposats a la llum. A partir de la idea inicial de Daguerre, van ser molts els qui van començar a fer experiments i a exposar-ne els resultats públicament, creient que havien aconseguit el mateix objectiu que perseguia el francès. Diversos països en van exigir aleshores la patent, sobretot els britànics, que tanmateix aviat es van adonar de la diferència entre les seves imatges –els calotips desenvolupats per William Henry Fox Talbot a partir del 1834– i les de Daguerre: «Li he de dir que, en comparació amb aquestes obres mestres, [...] Talbot només produeix boira», va escriure en una carta John Herschel, matemàtic i astrònom anglès d'anomenada que va visitar Daguerre el març del 1839 i un dels màxims defensors del registre de la patent a favor dels anglesos. Finalment, al mes de juliol, el govern francès va comprar l'invent de Daguerre conclouent que «el procediment del senyor Daguerre és una gran descoberta. És l'origen d'un art nou al bell mig d'una civilització vella; marcarà tota una època».

Ben aviat, l'«invent» es va difondre per tots els racons d'Occident, com ho demostra la primera edició en castellà del llibre de Daguerre, que es va publicar a Barcelona el mateix 1839 i que es pot veure a l'exposició gràcies al préstec de la Biblioteca de Catalunya. Cap al 1845 ja hi havia un estudi de retrats fotogràfics a totes les ciutats occidentals importants. Se sap que el 1851 ja s'havien produït milions de retrats al daguerreotip –a la majoria els manquen inscripcions en els marcs o els estoigs que permetin identificar el retratat o el retratista–, que en el seu moment van ser molt apreciats perquè a l'espectador li feia l'efecte que veia una cosa que en realitat no existia. Quan avui observem un daguerreotip, veiem que «no és una simple imatge. És una transcendència del temps i de l'espai. S'experimenta l'element miraculós essencial que defineix la fotografia», com afirma Grant B. Romer a les pàgines del catàleg que acompanya aquesta exposició.

EL CENTRE DE RECERCA I DIFUSIÓ DE LA IMATGE (CRDI) DE L'AJUNTAMENT DE GIRONA I LA SEVA COL·LECCIÓ

El CDRI es va fundar l'any 1997 amb l'objectiu de donar a conèixer, protegir, fomentar i divulgar el patrimoni en imatge de la ciutat de Girona, així com de presentar l'evolució tecnològica de l'objecte fotogràfic, la qual cosa implica un coneixement dels principals procediments de la fotografia al llarg de la història. Actualment, els seus fons l'integra una quantitat significativa de daguerreotips, ambrotips i ferrotips procedents de dos grans conjunts: la col·lecció del conservador de fotografia navarrès Ángel Fuentes de Cía, formada per 131 imatges, i la del joier i col·leccionista de Vallvidrera Joan Basseda Casas, que aplega 87 imatges.

Sobre Ángel Fuentes cal dir que va difondre els seus coneixements a ambdós costats de l'Atlàntic i que es va erigir en figura mundial de primer ordre en el terreny de la daguerreotípia, a més de ser una persona molt vinculada a la ciutat de Girona. A l'exposició es presenta una selecció de daguerreotips de la seva col·lecció, datats entre les dècades del 1840 i el 1860 –alguns dels quals han estat restaurats per Fundación MAPFRE per a aquesta ocasió– i en què predominen els formats de quart de placa (8,3 × 10,8 cm) i sisè de placa (7 × 8,3 cm). S'hi exposen, a més, dues plaques estereoscòpiques de 8 × 17 cm.

La tipologia de caixes daguerrianes presents a la mostra és diversa: n'hi ha de fusta amb cobertes de pell i de termoplàstiques. La funció dels coixinets interns, de seda o vellut, és expulsar l'aire quan es tanca la caixa. A més d'aquesta mena d'encapsulament, que és el més característic del daguerreotip als Estats Units, trobem també el sistema europeu o francès, consistent en un marc obert a l'estil dels emprats per a les pintures. Pel que fa al contingut dels daguerreotips, se centra principalment en els retrats d'estudi: individuals, en parella o de grup i *post mortem*, mentre que les dues imatges en format estereoscòpic reproduïen escultures. S'ha identificat l'autoria d'algunes d'aquestes peces gràcies a les inscripcions en els marcs, i en general no es coneix el nom dels retratats, excepte quan les imatges duen alguna anotació.

D'altra banda, la mostra també inclou objectes i utilitatge vinculats a aquesta tècnica fotogràfica procedents de la col·lecció del Museu del Cinema de Girona: una caixa que conté un laboratori de daguerreotip, una altra per guardar els diversos líquids necessaris en el procés de revelar i fixar la imatge daguerreotípica o llums de laboratori fotogràfic, per esmentar-ne només tres exemples.

Autoria desconeguda
Retrat d'una dona, c. 1845-1855
Daguerreotip, 1/6 de placa
CRDI. Col·lecció Àngel Fuentes de
Cía

LA INTRODUCCIÓ DE LA FOTOGRAFIA A ESPANYA

El paper de la premsa va ser determinant a l'hora d'avaluar la importància d'un invent com el de Daguerre, capaç de fer permanents les imatges «fugisseres» de la realitat visible. Des del primer moment, els diaris de tot el món, inclosos els espanyols, van anar publicant les notícies que arribaven de París sobre els avenços obtinguts pel daguerreotip: des de l'anunci de la seva existència el gener del 1839 en una sessió que la comunitat científica de la capital francesa organitzava tots els dilluns fins a la presentació efectiva del procediment fotogràfic el 19 d'agost d'aquell any i les demostracions públiques posteriors de Daguerre al setembre.

Mentre que en els diferents països europeus els encarregats de difondre l'invent foren els daguerreotipistes que oferien el seu producte a les grans ciutats, a Espanya els qui s'hi van interessar van ser prometedors científics en formació, majoritàriament joves catalans que entre el 1839 i el 1841 van posar en pràctica el procediment i fins i tot el van millorar amb la intenció d'incloure el nostre país entre els representants de l'Europa florent i moderna. D'entre aquests joves cal esmentar l'humanista i científic Pere Felip Monlau, que va conèixer el procediment de primera mà a París i en va promoure l'adquisició per part de la Reial Acadèmia de Ciències Naturals i Arts de Barcelona, i Eugenio de Ochoa, primer traductor del manual de Daguerre. Cal sumar-hi també el catedràtic de Farmàcia Joan Maria Pou i Camps, autor, juntament amb dos científics més, del primer experiment del daguerreotip a Madrid, després del que ja s'havia fet a Barcelona el 10 de novembre del 1839.

No es pot obviar l'interès que va despertar l'invent com a instrument científic en una Espanya que pretenia reformar en profunditat el sistema universitari, malgrat la paralització del sistema educatiu com a conseqüència de la contesa entre liberals i carlistes, de la manca d'estudiants a les aules i de la precarietat laboral del professorat. No va ser fins al 1842, quan van aparèixer els primers retratistes a Madrid i Barcelona, que l'invent va començar a adquirir importància com a sistema de reproducció d'imatges.

Així, en ciutats més perifèriques com Girona els primers retrats al daguerreotip daten del 1849 i es deuen a una autora francesa que es va anunciar al diari local *El Postillón* per fer publicitat de la seva activitat com a retratista i oferir formació a qui es volgués introduir en la nova tècnica. No hi va haver a Girona, però, cap galeria ni estudi de fotografia fixos ni se sap que hi hagués altres daguerreotipistes, atès que el preu d'un daguerreotip era molt alt i no hi havia a la ciutat una classe burgesa que constituís una clientela suficient per al manteniment del negoci, més propi d'una societat industrialitzada.

Autoria desconeguda
Retrat de família, 1850-
1854
Daguerreotip, 1/6 de
placa
CRDI. Col·lecció Joan
Bassedà Casas

CATÀLEG

La mostra l'acompanya un catàleg en el qual es reproduïx gran part de les obres exposades. Inclou, a més, un assaig principal a càrrec dels comissaris, Joan Boadas Raset i David Iglésias Franch, i es completa amb textos de Grant B. Romer, que aborda la recepció del daguerreotip; Anne Cartier-Bresson, que explica les «receptes» daguerrianes, és a dir, els passos necessaris per aconseguir fer un daguerreotip; Bernardo Riego Amézaga, que analitza la introducció de la fotografia a Espanya; Jep Martí Baiget, que tracta la primera vista fotogràfica de la ciutat de Barcelona; i María de los Santos García Felguera, que escriu sobre dones daguerreotipistes a Catalunya.

Editat en català i castellà (amb traducció anglesa al final), és el primer volum de la «Col·lecció Arxius fotogràfics», dedicada a les exposicions fetes en col·laboració amb institucions catalanes que conserven un ric patrimoni fotogràfic, fins ara poc conegut.

INFORMACIÓ PRÀCTICA

KBr Fundación MAPFRE

Avinguda del Litoral, 30 – 08005 Barcelona

+34 93 272 31 80

infokbr@fundacionmapfre.org

Horari general:

Dilluns (excepte festius): Tancat

De dimarts a diumenges (i festius): 11.00 – 19.00 h

A partir de l'1 d'abril:

De dimarts a diumenges (i festius): 11.00 – 20.00 h

Últim accés: 30 minuts abans del tancament

La sala es comença a desocupar 10 minuts abans del tancament

Audioguies

Disponibles en espanyol, català i anglès. Format en línia, accessible a través del mòbil sense descàrregues ni instal·lacions.

Disponible també en dispositiu auditiu que es pot obtenir a la sala (segons disponibilitat).

Visita comentada

Una aproximació a l'exposició de la mà dels nostres mediadors culturals.

Sense cost addicional a l'entrada. Informació a recepció.

Horari:

Fins al 30 de març: dimecres i dijous: 16-19 h | Divendres i Dissabtes: 12-19 h |
Diumenges i festius: 12-13 h.

Des de 1 d'abril: dimecres i dijous: 17-20 h | Divendres i Dissabtes: 13-20 h |
Diumenges i festius: 12-13 h.

Mesures de prevenció COVID19

La sala d'exposicions i les condicions de la visita estan adaptades a les mesures de prevenció sanitària establerta per les autoritats com a prevenció davant de l'COVID19

Reducció d'aforament

Ús obligatori de mascareta

Senyalització de seguretat en tots els espais

Dispensadors de gel hidroalcohòlic

Mesures de neteja especials

Important:

No es facilita el servei de consigna

Ampolles d'aigua i qualsevol tipus de menjar seran retirats abans d'accedir a la sala i no es podran recuperar a la sortida.

No es podrà accedir amb motxilles, maletes, bosses de grans dimensions o qualsevol altre objecte que per la seva grandària es consideri un risc per a la seguretat de les obres exposades.